

Gemengde orde

In de gemengde economische orde vindt de coördinatie van economische beslissingen deels plaats door middel van het prijsmechanisme, deels door middel van planning. Beide coördinatiemechanismen hebben hun mogelijkheden en beperkingen. De kracht van het prijsmechanisme ligt in de efficiënte manier waarop dit voor onderlinge afstemming van het gedrag van de deelnemers aan het economische proces zorgt. Er dreigt echter een gevaar dat de prijzen niet alle relevante informatie weerspiegelen, zodat er in de prijsvorming b.v. onvoldoende rekening wordt gehouden met toekomstige schaarsten of externe effecten. Bovendien kan de marktwerking resulteren in een verdeling die vanuit maatschappelijk oogpunt niet gewenst wordt geacht. De kracht van centrale planning is dat er een gerichte toedeling kan plaatsvinden van de middelen die in de economie aanwezig zijn, in overeenstemming met bepaalde collectieve doelstellingen. Daarbij dreigt echter het gevaar dat de allocatie niet efficiënt is zodat er verspilling van middelen optreedt, of dat er door een gebrek aan informatie beleidsmaatregelen worden genomen die onbedoelde en soms averechte gevolgen hebben. In de gemengde economische orde wordt een tussenweg bewandeld: men probeert de voordelen van marktwerking en centrale planning te combineren en de nadelen van beide zoveel mogelijk te vermijden.

Na een langdurige periode waarin in de meeste westerse landen de mate van overheidsingrijpen in de economie voortdurend is toegenomen, overheerst nu de gedachte dat de marktwerking moet worden versterkt en dat de overheidsbemoedigen met het economische proces moet worden verminderd. Door te sterk de nadruk op een rechtvaardige verdeling te leggen, zou de doelmatigheid in de economie te veel uit het oog verloren zijn, met als gevolg dat de collectieve welvaart niet het niveau bereikt dat mogelijk zou zijn geweest. Hoewel bijna iedereen het met deze diagnose van de kwalen van de economie eens lijkt te zijn, kan men in de praktijk toch een grote aarzeling bespeuren om hieruit consequenties te trekken. Wanneer het er op aankomt dat de overheid zich van een bepaald concreet beleidsterrein zou moeten terugtrekken, steekt de twijfel de kop op en durft men de ontwikkelingen op het desbetreffende terrein toch niet geheel aan het spel der marktkrachten over te laten.

Hoe komt het dat men de markt niet helemaal vertrouwt? In de bundel *Economische orde en beleid*, die is uitgebracht ter gelegenheid van het aftreden van dr. J.W. de Pous als voorzitter van de Sociaal-Economische Raad, worden hieraan enkele interessante beschouwingen gewijd. De bundel bevat een reeks artikelen waarin vooraanstaande auteurs uit de sfeer van de wetenschap en de politiek, terugblikken op twintig jaren sociaal-economisch beleid. Premier Lubbers verwoordt in het openingsartikel het politieke credo van deze tijd dat de uitdagingen nu onmiskenbaar liggen in een „minder ambitieuze overheid en meer inzet van burgers en bedrijven”. Maar wie zou verwachten dat de auteurs elk op hun terrein tot de conclusie zouden komen dat er voor de overheid géén of slechts een geringe rol is weggelegd bij het coördineren van het economische proces, heeft het mis. Integendeel, uit de meeste bijdragen spreekt de overtuiging dat de overheid bij het vormgeven van de economische orde en de economische politiek niet kan worden gemist.

In zijn bijdrage over het *economische structuurbeleid* stelt prof. drs. C.J. van Eijk dat het marktmechanisme zijn functie als generator van informatie over de relatieve schaarste van producten en productiefactoren nu en in de toekomst niet steeds correct vervult. Daardoor schiet het marktmechanisme te kort in zijn coördinerende functie. Economische agenten raken niet snel genoeg op de hoogte van elkaars beslissingen over uitbreiding, bijstelling of afbraak van productiecapaciteit bij veranderende schaarsteverhoudingen. Het gevolg van de ongecoördineerde besluitvorming is dat er over- of ondercapaciteit ontstaat. De daarop volgende aanpassingen leiden volgens Van Eijk niet vanzelfsprekend tot een nieuw evenwicht. „Vooral wanneer van buitenaf komende oorzaken het stelsel van richtinggevendende prijzen ernstig hebben verstoord zodat drastische prijswijzigingen nodig zijn, kan blijken dat het marktmechanisme de juiste weg naar een nieuw evenwicht niet meer kan vinden”. Dit impliceert dat er bij het economische structuurbeleid een rol voor de overheid kan zijn weggelegd die verder gaat dan het scheppen van voorwaarden op macro-economisch niveau. Daarbij hoeft men niet direct aan het maken van een blauwdruk voor de economische struc-

tuur te denken, want ook de overheid beschikt niet over alle informatie die daarvoor nodig zou zijn. Maar wel kan de overheid helpen informatiestromen te verbeteren, economische agenten samen te brengen, hun blik op het economische proces als kringloop te verruimen en partiële analyses te doorbreken. Daarbij zal volgens Van Eijk, van de kant van de overheid soms een zekere (bij)sturing moeten plaatsvinden, ook al betekent dit dat de autonomie van beslisers op micro-niveau tot op zekere hoogte wordt aangetast.

In de sfeer van het inkomensbeleid pleit prof. mr. W.J.P.M. Fase voor volledige contractsvrijheid voor de sociale partners, in lijn met de opvattingen die daaromtrent in de Sociaal-Economische Raad leven. Maar prof. dr. W. Albeda herinnert er in zijn artikel met recht aan dat deze contractsvrijheid in de jaren zestig en zeventig tot te sterke loonstijgingen en – in het kielzog daarvan – stijgingen van sociale uitkeringen heeft geleid. Hierdoor is de Nederlandse economie uit het lood geslagen. Men kan het binnen de Sociaal-Economische Raad wel eens zijn over het principe dat de overheid haar handen van het arbeidsvoorwaardenbeleid moet afhouden, maar daarmee is nog niet duidelijk hoe loonvorming, arbeidstijdverkorting en sociale zekerheid op een economisch en maatschappelijk aanvaardbare wijze met elkaar in verband worden gebracht. Hiervoor is volgens Albeda toch iets van een indicatief inkomensbeleid noodzakelijk dat door de overheid en de sociale partners gezamenlijk wordt ontwikkeld. Centrale coördinatie dus, in plaats van gedecentraliseerde besluitvorming op de vrije markt.

Dr. W.F. Duisenberg schrijft in zijn artikel dat ook in het *monetaire beleid* een actieve rol van de monetaire autoriteiten noodzakelijk is en dat zij niet kunnen volstaan met het vaststellen van eenvoudige onwrikbare regels voor de geldgroei en andere monetaire grootheden volgens monetaristisch recept. Prof. dr. D.B.J. Schouten drukt zich nog sterker uit als hij schrijft dat het een illusie van de monetaristen is te menen dat bij een gezonde monetaire en budgettaire politiek, afwijkingen van een toestand van volledige werkgelegenheid en volledige bezetting van de productiecapaciteit slechts een kwestie van zeer tijdelijke aanpassingsprocessen aan onverwachte (exogene) gebeurtenissen zouden zijn. „Zo werken nu eenmaal onder de huidige institutionele verhoudingen de concurrentiemechanismen, met name op de arbeidsmarkt, niet”. Daarom is volgens hem een *conjunctuurstabilisatiebeleid* geboden, niet zozeer in de vorm van keynesiaanse vraagstimulering, maar door het bevorderen van loon- en prijsflexibiliteit. Dit moet gebeuren door middel van indicatieve planning wanneer de markt er zelf niet in voldoende mate voor zorgt.

Bovendien is volgens Schouten een terugkeer naar evenwichtige economische groei niet gewaarborgd wanneer er niet op centraal niveau coördinatie van de loon- en prijspolitiek van de sociale partners met het budgettaire en monetaire beleid van de overheid plaatsvindt. Die coördinatie vereist een tripartiet overleg tussen werkgevers- en werknemersorganisaties aan de ene kant en de overheid aan de andere kant, waarbij het macro-kader wordt aangegeven voor het concrete vakbonds-, ondernemers- en regeringsbeleid. Een alomvattend centraal akkoord dus.

De meeste auteurs in *Economische orde en beleid* laten zich weinig gelegen liggen aan de modieuze hang naar de vrije markt. Hun studie van twintig jaar sociaal-economisch beleid heeft hen wel sceptischer gemaakt ten aanzien van de effectiviteit van het overheidsingrijpen in de economie, maar zij zien toch geen aanleiding om naar het andere uiterste door te slaan en geloof te hechten aan de stelling dat de vrije markt de economische problemen vanzelf tot een oplossing brengt. Hun zienswijze is dat evenwicht in de economie er niet door de markt alleen komt; bepaalde vormen van centrale coördinatie kunnen daarbij niet worden gemist.

L. van der Geest

1) *Economische orde en beleid. Twintig jaren sociaal-economisch beleid*, Bundel ter gelegenheid van het aftreden van dr. J.W. de Pous als voorzitter van de Sociaal-Economische Raad (1964-1984), Kluwer/SER, Den Haag, 1985.